

УДК 349.6(4):502.131.1:338.24(477)
DOI: 10.31673/2786-7412.2026.016404

Олександр ІГНАТЕНКО

доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-9088-5794
e-mail: apignat@ukr.net

Oleksandr IGNATENKO

Doctor of Sciences in Public administration, Associate Professor,
Professor of the Department of management and administration
State University of Information and Communication Technologies, Kyiv
ORCID ID: 0000-0001-9088-5794
e-mail: apignat@ukr.net

Володимир МОРОЗ

кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри публічного управління і проектного менеджменту
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Київ, Україна.
ORCID ID: 0000-0003-4306-3741
e-mail: mrfrostvv@uem.edu.ua

Volodymyr MOROZ

Candidate of Sciences of Public Administration, Associate Professor,
Head of the Department of Public Administration and Project Management
Educational and Scientific Institute of Management and Psychology
SIHE «University of Educational Management», Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-4306-3741
e-mail: mrfrostvv@uem.edu.ua

**ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВОВА КУЛЬТУРА СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

**EUROPEAN LEGAL CULTURE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
AS A BASIS FOR ECONOMIC GREEN RECOVERY OF UKRAINE**

Анотація. У статті досліджується сутність європейської правової культури сталого розвитку та її роль як фундаментальної бази для повоєнного зеленого відновлення економіки України. Здійснено комплексний порівняльний аналіз європейського та національного законодавства у шести критичних секторах економіки України, що потребують відновлення: водопостачанні та водовідведенні, управлінні відходами, енергопостачанні, містобудуванні, будівельному секторі та управлінні «гарячими точками» промислового

забруднення. Обґрунтовано необхідність імплементації концепції циркулярної економіки, інституціоналізації розширеної відповідальності виробника, переходу до інтегрованого екологічного врядування та неухильного дотримання принципів «забруднювач платить» і запобігання шкоді. Визначено критичні ризики для українського експорту внаслідок запровадження механізму вуглецевого коригування імпорту та доведено безальтернативність використання інноваційних кліматично нейтральних технологій під час інфраструктурної відбудови.

Ключові слова: європейська правова культура, сталий розвиток, зелене відновлення, публічне управління, євроінтеграція, циркулярна економіка, декарбонізація, екологічне врядування, водопостачання та водовідведення, управління відходами, енергопостачання, містобудування, гарячі точки забруднення, енергоефективність будівель.

Abstract: The article explores the essence of the European legal culture of sustainable development and its role as a fundamental basis for the post-war green recovery of Ukraine's economy. A comprehensive comparative analysis of European and national legislation in six critical sectors out Ukraine's economy in need of recovery is carried: water supply and wastewater, waste management, energy supply, urban planning, the building sector, and the management of industrial pollution «hot spots». The necessity of implementing the concept of the circular economy, institutionalizing extended producer responsibility, transitioning to integrated environmental governance, and strictly adhering to the «polluter pays» and preventive action principles is substantiated. The critical risks to Ukrainian exports resulting from the introduction of the Carbon Border Adjustment Mechanism are identified, proving the non-alternative nature of using innovative climate-neutral technologies during infrastructure reconstruction.

Keywords: European legal culture, sustainable development, green recovery, public administration, European integration, circular economy, decarbonization, environmental governance, water supply and wastewater, waste management, energy supply, urban planning, pollution hot spots, building energy efficiency.

Постановка проблеми. Повномасштабна військова агресія проти України спричинила безпрецедентні руйнування критичної інфраструктури та завдала колосальної шкоди довкіллю, що висуває на порядок денний питання не просто механічної відбудови зруйнованого, а докорінної трансформації національної економічної моделі. Сучасна парадигма повоєнного відновлення, заснована на міжнародному принципі «Build Back Better» (відбудувати краще, ніж було), безальтернативно пов'язана із зеленим переходом. Фундаментом для цього процесу має стати європейська правова культура сталого розвитку, концептуально закріплена в Європейському зеленому курсі, яка спрямована на формування ресурсоефективної, конкурентоспроможної та кліматично нейтральної економіки.

Особливої актуальності адаптація європейських еколого-правових стандартів та підходів до публічного управління набуває у системній трансформації шести критичних секторів життєзабезпечення, інфраструктури та екологічної безпеки. До них належать: водопостачання та водовідведення, управління відходами, енергопостачання, містобудування, будівельний сектор, а також управління осередками забруднення (так званими «гарячими точками»).

Усі ці сфери перебувають у центрі європейських політик декарбонізації, циркулярної економіки та інтегрованого екологічного врядування, безпосередньо впливаючи на якість життя населення, стан довкілля та макроекономічну стабільність держави.

Трансформація зазначених секторів вимагає комплексного підходу та відмови від застарілих радянських практик управління. З одного боку, забезпечення водної стійкості, доступ до безпечної питної води та інноваційне очищення стічних вод розглядаються в ЄС як фундаментальні питання безпеки, а сфера управління відходами потребує кардинального зламу парадигми масового захоронення на користь європейської ієрархії управління відходами та глибокої переробки. З іншого боку, енергетична та будівельна сфера виступають ключовими драйверами кліматичної нейтральності: енергетика трансформується через децентралізацію та розвиток відновлюваних джерел, а будівництво – через впровадження жорстких стандартів енергоефективності та оцінки життєвого циклу споруд. Своєю чергою, сучасне містобудування на засадах партисипативності та суворий контроль за «гарячими точками» забруднення навколишнього природного середовища дозволяють об'єднати всі ці елементи у безпечне, інклюзивне та екологічно чисте просторове середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові та практичні аспекти циркулярної економіки і євроінтеграції у сфері сталого розвитку ґрунтовно досліджуються в працях О.В. Бринзанської [1], О. Г. Мельника [11], Л.Р. Данилюка [2], О. О. Самойлова [17] та інших. Серед іноземних дослідників стосовно питань, що розглядаються, слід відмітити роботи Людвіга Крамера [19], Ніколя де Садельєра [21], Сюзанни Кінгстон [18] та Марії Лі [20].

Враховуючи виклики повоєнної відбудови, зокрема появу мільйонів тонн відходів руйнувань та пошкодження водоканалів, інтеграція європейської правової культури в нормативно-правові механізми України є не лише ключовою вимогою на шляху до членства в Європейському Союзі, але й життєво необхідною передумовою для залучення «зелених» інвестицій. Відтак, **метою** цієї статті є аналіз європейської правової культури сталого розвитку та розробка підходів до удосконалення механізмів публічного управління в Україні у 6 секторах економіки України на основі передового досвіду ЄС.

Виклад основного матеріалу. Європейська правова культура сталого розвитку являє собою глибинну ціннісно-нормативну парадигму, що виходить за межі суто формального природоохоронного регулювання і трансформує саму сутність економічних та суспільних відносин. Фундаментальною основою цієї культури є усвідомлення нерозривного зв'язку між економічним зростанням, соціальним благополуччям та екологічною безпекою, що сьогодні концептуально закріплено в архітектурі Європейського зеленого курсу. Вона базується на філософії міжгенераційної справедливості, згідно з якою задоволення потреб сучасного суспільства не повинно ставити під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні життєві потреби. У цьому контексті європейське право виступає не просто рестриктивним інструментом (системою заборон), а проактивним механізмом стимулювання ресурсоефективної, кліматично нейтральної та циркулярної економіки, де екологічні імперативи інтегруються в усі без винятку сфери публічного управління, від енергетики до сільського господарства.

Серцевиною цієї правової культури є система основоположних принципів екологічного права Європейського Союзу, які визначають логіку прийняття будь-яких управлінських та господарських рішень. Ключову роль відіграють принцип обережності та принцип запобігання шкоді, які вимагають ужиття захисних заходів ще до появи стовідсотково доведених фактів незворотної екологічної шкоди, переносючи фокус державної політики із ліквідації наслідків на превентивне управління ризиками. Водночас принцип «забруднювач платить» та похідний від нього механізм розширеної відповідальності виробника формують невідворотну економічну та юридичну відповідальність бізнесу за весь життєвий цикл випущеної продукції – від видобутку сировини до її глибокої переробки чи безпечного видалення. Ці принципи інституціоналізують обов'язок інтернізувати екологічні витрати, роблячи технологічно застарілу та екологічно деструктивну діяльність економічно не вигідною на спільному європейському ринку.

На інституційному рівні європейська правова культура сталого розвитку реалізується через складну систему екологічного врядування, яка поєднує жорсткі регуляторні стандарти з гнучкими ринковими інструментами та високим рівнем публічної транспарентності. Це практично проявляється у функціонуванні європейської системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, розгортанні механізму вуглецевого коригування імпорту – Carbon Border Adjustment Mechanism (далі – CBAM) та запровадженні обов'язкових вимог до корпоративної звітності за критеріями ESG (екологічне, соціальне та корпоративне управління). Невід'ємним елементом цієї культури також є забезпечення безумовного права громадськості на доступ до екологічної інформації, участь у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань довкілля. Для України, що перебуває на етапі безпрецедентної повоєнної відбудови та євроінтеграції, рецепція такої моделі означає докорінну зміну філософії публічного управління, яка має стати запорукою не лише відновлення екосистем, але й побудови стійкої, глобально конкурентоспроможної економіки.

Проаналізуємо базис та новації законодавства ЄС у шести секторах економіки України (водопостачання та водовідведення, управління відходами, енергопостачання, будівлі, містобудування та гарячі точки забруднення). Так, європейська правова культура сталого розвитку у сфері збереження водних ресурсів базується на усвідомленні того, що чиста вода є життєво важливим ресурсом для людей, природи, регулювання клімату, а також критичним елементом для економіки та виробництва енергії. В умовах сучасних викликів, таких як зміна клімату, забруднення промисловими хімікатами, повені та посухи, водна стійкість розглядається в Європейському Союзі як фундаментальне питання безпеки та готовності до криз. Відповідно до Європейської стратегії водостійкості [10], яка була прийнята в червні 2025 року, публічне управління у цій сфері спрямоване на відновлення водного циклу від джерела до моря, розбудову водно-розумної економіки для підвищення ефективності використання ресурсів, а також забезпечення загального доступу до безпечної питної води. Нормативно-правовий механізм ЄС формується на основі комплексних актів, серед яких ключове місце займають Рамкова директива про водні ресурси [3], переглянуті директиви про питну воду та про очищення міських стічних вод.

Переглянута Директива про очищення міських стічних вод [6], що набула чинності 1 січня 2025 року, запроваджує інноваційні підходи до управління, вимагаючи не лише належного збору та очищення вод в економічно ефективний спосіб, але й досягнення енергонеутральності очисних споруд та скорочення ними викидів парникових газів до 2045 року. Важливим елементом є боротьба з новими загрозами: директива вимагає видалення мікробруднювачів за допомогою четвертинної обробки, фінансування якої має здійснюватися через механізм розширеної відповідальності виробника тими секторами, які відповідають за забруднення. Крім того, переглянута Директива про питну воду [7] посилює стандарти якості, запроваджує превентивний підхід на основі оцінки ризиків та встановлює жорсткі вимоги щодо боротьби з новими забруднювачами, такими як ендокринні руйнівники та мікропластик. З метою збереження водних ресурсів та адаптації до зміни клімату законодавство ЄС також стимулює безпечне повторне використання очищених міських стічних вод, зокрема для сільськогосподарського зрошення, встановлюючи гармонізовані мінімальні вимоги до якості та механізми управління ризиками.

Україна здійснює послідовні кроки на шляху імплементації європейських підходів, про що свідчить прийняття у січні 2023 року Закону України «Про водовідведення та очищення стічних вод» та змін до Закону України «Про питну воду та питне водопостачання», які набрали чинності у серпні того ж року. Публічне управління у цій сфері також спирається на оновлені стратегічні документи, зокрема Водну стратегію України на період до 2050 року та затверджену у листопаді 2024 року, Державну цільову економічну програму енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення [14]. Разом з тим, новий закон у сфері водовідведення спрямований переважно на врегулювання правовідносин щодо функціонування централізованих систем, залишаючи поза належним регулюванням питання нецентралізованого водовідведення, що притаманне сільській місцевості, та поверхневого (дощового) водовідведення, які потребують підготовки додаткових пропозицій щодо змін до законодавства. Додатковим стримуючим фактором є те, що проект Закону про Загальнодержавну цільову соціальну програму «Питна вода України» [13], прийнятий парламентом ще у 2022 році, досі не був підписаний Президентом України. У Стратегії ЄС регенерація стічних вод розглядається як ключовий ресурс. В Україні ж механізми стимулювання та стандарти якості для безпечного повторного використання очищених стічних вод для зрошення чи промисловості перебувають лише на стадії зародження. Європейська модель спирається на жорстке застосування принципу «забруднювач платить» та механізму розширеної відповідальності виробника (особливо для фармацевтичної та косметичної галузей, які генерують мікробруднювачі). В українському законодавстві ці економічні інструменти у сфері водовідведення повноцінно не імплементовані.

Водночас, у сфері управління відходами європейська правова культура сталого розвитку ґрунтується на концепції циркулярної економіки та цілях Європейської зеленої угоди, які спрямовані на перехід до сучасної, ресурсоефективної та конкурентоспроможної економічної моделі. Фундаментальним інструментом публічного управління в цій сфері є Рамкова директива ЄС про відходи [8], яка закріплює п'ятиетапну ієрархію управління відходами: запобігання їх утворенню, підготовка до повторного використання, переробка, відновлення (у тому числі для виробництва енергії) та, як найменш

бажаний захід, видалення шляхом захоронення на полігонах. Ця архітектура спирається на базові імперативи екологічного права, зокрема принципи «забруднювач платить» та «розширена відповідальність виробника» (далі – РВВ). У цій сфері Україна вже також розпочала процес адаптації свого нормативно-правового поля до європейського *acquis*, ухваливши у 2022 році базовий Закон «Про управління відходами» [16] та схваливши Національний план управління відходами до 2033 року [12]. Однак, попри ці позитивні зрушення, залишається суттєвий розрив між національними та європейськими цільовими показниками, що вимагає глибшої трансформації механізмів публічного управління. Наприклад, чинне законодавство України встановлює ціль щодо підготовки до повторного використання та відновлення побутових відходів на рівні лише 10% їх маси до 2025 року та 25% до 2035 року. Водночас європейські норми вимагають значно амбітніших показників: збільшення цих обсягів до 55% у 2025 році та до 65% до 2035 року. Успішна імплементація європейської культури сталого розвитку в даному секторі вимагає від України впровадження економічних інструментів для заохочення дотримання ієрархії відходів, підвищення амбітності екологічних цілей та забезпечення жорсткого контролю за їх виконанням.

Ще одним критичним виміром впровадження європейської правової культури, який безпосередньо пов'язаний з управлінням відходами від руйнувань, є реновація та зведення нових будівель. Сектор будівель є одним із найважливіших елементів зеленої трансформації Європейського Союзу, оскільки на нього припадає близько 35% викидів CO₂ та 38% кінцевого споживання енергії. З огляду на те, що близько 85% будівельного фонду було зведено до 2000 року і більшість об'єктів мають низьку енергоефективність, глибока реновація цього сектору є критичною передумовою для досягнення кліматичної нейтральності та виконання Європейської зеленої угоди. Нормативне регулювання цього сектору в ЄС базується на складній багаторівневій архітектурі, яка поєднує регламенти, директиви та технічні стандарти. Регламенти, такі як Регламент щодо будівельних виробів та Регламент щодо сталого проектування (далі – ESPR), встановлюють єдині та обов'язкові правила гри на ринку, запроваджуючи маркування CE, вимоги до екодизайну та цифрові паспорти продукції. Водночас директиви, зокрема Директива щодо енергоефективності будівель [5] та Директива про енергоефективність [4], визначають для держав-членів цілі зі скорочення споживання енергії, стратегії реновації (наприклад, оновлення 3% площі громадських будівель щорічно) та поступової відмови від викопного палива в системах опалення до 2025 року. Крім того, Директива про відходи вимагає досягнення щонайменше 70% рівня повторного використання або переробки будівельних відходів, а технічні стандарти Єврокодів гарантують єдині підходи до надійного проектування конструкцій. Сучасна еволюція європейського законодавства засвідчує масштабний перехід від лінійної економіки до циркулярної моделі та глибокої декарбонізації. Нові норми ставлять жорсткі часові рамки: з 2028 року нові державні будівлі, а з 2030 року – всі нові будівлі незалежно від форми власності, повинні бути нуль-емісійними. Запроваджується обов'язкова оцінка впливу споруд на глобальне потепління протягом усього їхнього життєвого циклу. Разом із цим, відбувається активна цифровізація будівельної галузі: дані з цифрових паспортів продуктів мають інтегруватися у BIM-моделі, що дозволяє керувати екологічним слідом ще на етапі проектування. Підсумовуючи, можна стверджувати, що європейський підхід формує принципово нову парадигму ринку,

де конкурентоспроможність матеріалів та об'єктів залежить не лише від технічних характеристик, а й від екологічних показників та цифрової прозорості. Ця трансформація стимулює розвиток нових ринків для зелених технологій, вторинних матеріалів та енергосервісних компаній. Водночас успішна реалізація цих амбітних цілей стикається з об'єктивними викликами: низькими темпами реновації (близько 1% на рік), браком кваліфікованих кадрів та високою вартістю модернізації. Для країн-кандидатів на вступ до ЄС, зокрема України, впровадження цих стандартів (наприклад, вимог ESPR) матиме стратегічне значення, оскільки є необхідною умовою для експорту продукції на європейські ринки та повноцінної інтеграції у єдиний економічний простір ЄС.

Правова культура в енергетичному секторі Європейського Союзу характеризується переходом від жорсткого централізованого управління до складної багаторівневої архітектури, яка органічно поєднує імперативні норми (регламенти та директиви) із гнучкими «м'якими» інструментами (мережевими кодексами, стандартами та методологіями). Фундаментом цієї культури є Регламент про управління Енергетичним союзом, який запроваджує нову інституційну логіку: прозоре стратегічне планування, регулярне звітування та безперервний моніторинг кліматичних цілей. Такий підхід формує правове середовище, де пріоритетом є не лише безперебійна робота мереж, але й глибока декарбонізація, енергоефективність та сталий розвиток. Ключовим зрушенням у розвитку сучасної європейської правової культури енергопостачання є радикальна зміна правового статусу споживача. Відповідно до пакету «Чиста енергія для всіх європейців» (зокрема Директиви 2019/944) [9], правове регулювання фокусується на лібералізації внутрішнього ринку та децентралізації. Споживач перестає бути пасивним абонентом і отримує законодавчо закріплені права активного учасника ринку – «просьюмера» (виробника-споживача). Водночас нормативно легалізуються нові ринкові гравці, такі як агрегатори, що свідчить про формування гнучкої, конкурентної та клієнтоорієнтованої правової екосистеми. Для України імплементація цієї правової культури означає масштабну синхронізацію національного законодавства з європейськими стандартами, що вже активно реалізується через розробку Національного плану з енергетики та клімату на 2025–2030 роки та Енергетичної стратегії до 2050 року. Правовий фокус зміщується на координацію політик децентралізації, обмеження імпорту енергоресурсів (не більше 33% до 2030 року) та стимулювання відновлюваних джерел енергії. Звітування України на міжнародних майданчиках (зокрема COP 28) та затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики свідчать про те, що українська правова культура в енергетиці поступово відмовляється від пострадянської монопольної моделі, інтегруючись у єдиний європейський енергетичний простір, заснований на принципах сталого розвитку та кліматичної нейтральності.

Розвиток правової культури у сфері міського планування Європейського Союзу демонструє глибокий концептуальний перехід від традиційного просторового зонування до комплексного екологічного та соціально-орієнтованого врядування. Сучасний правовий ландшафт формується на основі глобальних та європейських стратегічних документів, таких як Глобальні цілі сталого розвитку ООН, Нова Лейпцизька хартія, Європейська зелена угода та Новий Європейський Баугауз. Характерною рисою цієї правової культури є те, що хоча зазначені рамкові документи мають переважно програмний або декларативний характер, вони

фактично створюють імперативні правила гри: міста, які претендують на європейське грантове чи кредитне фінансування, зобов'язані довести повну відповідність своїх планів розвитку принципам цих угод. Це перетворює сталий розвиток із політичного гасла на жорсткий критерій оцінки ефективності публічного управління. Ключовим елементом нової правової культури є інституціоналізація багаторівневого врядування та партисипативного підходу. Відповідно до Нової Лейпцизької хартії, міське планування більше не є суто адміністративним процесом «згори донизу», а спирається на принципи спільнотворення за участю громади на трьох просторових рівнях: квартал, місто в цілому та функціональна агломераційна зона. Правовий фокус зміщується на забезпечення балансу між трьома вимірами: розбудовою «справедливого» (інклюзивного), «зеленого» (кліматично нейтрального) та «продуктивного» міста. Такий підхід підкріплюється філософією Нового європейського Баугаузу, який вимагає, щоб будь-які інфраструктурні рішення базувалися на нероздільній тріаді цінностей: сталості, інклюзивності та естетиці простору. Для України сприйняття цієї європейської правової культури стає фундаментальною передумовою для успішного повоєнного відновлення та євроінтеграції. Поступово відбувається адаптація українського нормативного поля до нових реалій: від адаптації Цілей сталого розвитку на рівні національних стратегій до офіційного приєднання України до Нової Лейпцизької хартії у 2024 році. Показовим є також впровадження цінностей Нового європейського Баугаузу в архітектуру національної цифрової системи управління відбудовою, що робить ці європейські підходи невід'ємною частиною моніторингу та прозорості відновлення. Крім того, інструменти на кшталт «Угоди про зелене місто», яка встановлює чіткі індикатори в управлінні відходами, водними ресурсами та якістю повітря, відкривають для українських громад шлях до безпосередньої інтеграції у європейський простір сталого розвитку. Таким чином, вітчизняна правова культура в містобудуванні остаточно відходить від радянської парадигми і трансформується у гнучку, інклюзивну та екологічно відповідальну систему європейського зразка.

Правова культура Європейського Союзу у сфері управління «гарячими точками» забруднення характеризується відсутністю єдиного ізольованого закону; натомість вона базується на глибоко інтегрованому екосистемному підході. Цей підхід охоплює складну мережу нормативно-правових актів, які комплексно регулюють охорону повітря, вод, ґрунтів та управління відходами. Фундаментом цієї європейської правової культури є беззаперечне дотримання принципів «забруднювач платить» та «відновлення довкілля до належного стану». На відміну від традиційної пострадянської системи, де фокус робився переважно на фіксації перевищень гранично допустимих концентрацій для здоров'я людини, європейська парадигма вимагає оцінки комплексного впливу забруднювачів на всю екосистему та запроваджує жорсткі інструменти превентивного контролю і безперервного моніторингу. Контраст правових культур особливо помітний у підходах до екологічного нормування та моніторингу якості атмосферного повітря. Європейське законодавство встановлює надзвичайно суворі вимоги до контролю таких небезпечних речовин, як арсен, кадмій, нікель та діоксини, а також запроваджує обов'язковий моніторинг дрібнодисперсного пилу (зокрема часточок PM_{2.5}). В Україні ж тривалий час зберігалися м'якші нормативи для важких металів, а контроль за викидами діоксинів чи часточками PM_{2.5} або взагалі не був законодавчо врегульований, або не здійснювався на належному рівні. Це свідчить

про те, що вітчизняна правова культура тривалий час толерувала наявність промислових «гарячих точок» через недосконалість виміральної та нормативної бази. Водночас, настав переломний момент у трансформації української правової культури у цій сфері. Набуття чинності у серпні 2025 року Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» [15] знаменує концептуальний перехід від фрагментарного контролю до європейської моделі інтегрованого управління навколишнім природним середовищем. Цей крок означає запровадження інтегрованих екологічних дозволів та зобов'язує підприємства-забруднювачі впроваджувати найкращі доступні технології та методи управління. Таким чином, українська система управління «гарячими точками» поступово інтегрується в європейський правовий простір, де пріоритетом стає не ліквідація наслідків екологічних катастроф, а системне запобігання забрудненню та стале відновлення деградованих територій.

Запровадження Європейським Союзом механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ) робить безальтернативним використання інноваційних «зелених» технологій під час повоєнної відбудови України. Ігнорування європейських екологічних стандартів та відновлення традиційних вуглецевоємних виробництв (зокрема в металургії, енергетиці) неминуче призведе до втрати цінної конкурентоспроможності вітчизняних товарів на європейському ринку через необхідність сплати високих екологічних мит. Це загрожує не лише різким падінням експортної виручки та макроекономічною дестабілізацією, а й потраплянням країни у довгострокову технологічну пастку високих викидів, вихід з якої потребуватиме колосальних додаткових витрат. Крім того, оскільки провідні міжнародні інвестори та фінансові інституції жорстко керуються критеріями ESG, залучення фінансування для проєктів із значним вуглецевим слідом стане неможливим, що перетворює декарбонізацію інфраструктури ще на етапі її проєктування на ключову умову економічного виживання та збереження експортного потенціалу держави.

Висновки і пропозиції. Європейська правова культура сталого розвитку формує нову ціннісно-нормативну парадигму, яка вимагає категоричної відмови від лінійної моделі економіки та переходу до системного багаторівневого екологічного врядування. Для України імплементація стандартів Європейського зеленого курсу у ключових секторах є не просто формальною умовою євроінтеграції, а єдиною можливою матрицею для проєктування повоєнного відновлення та запобігання економічним ризикам (зокрема, дії механізму СВАМ).

Для удосконалення механізмів публічного управління на основі європейського досвіду пропонується реалізувати такі кроки у шести досліджених секторах:

– у секторі водопостачання та водовідведення: імплементувати стандарти переглянутої Директиви про очищення міських стічних вод щодо досягнення енергонеутральності водоканалів та очищення від мікрозабруднювачів через механізм РВВ. Стратегічним пріоритетом має стати нормативне стимулювання безпечного повторного використання стічних вод;

– у секторі управління відходами: здійснити кардинальний перехід від парадигми захоронення на полігонах до глибокої переробки. Першочерговим завданням є синхронізація національних цільових показників переробки з європейськими (65% до 2035 року) шляхом повноцінного запуску систем РВВ та жорсткого застосування принципу «забруднювач платить»;

– у секторі енергопостачання: нормативно закріпити та розширити права активного споживача («просьюмера»), прискорити децентралізацію генерації та інтеграцію відновлюваних джерел енергії відповідно до цілей Національного плану з енергетики та клімату, остаточно відмовившись від монопольної моделі ринку;

– у сфері містобудування (міського планування): перейти від традиційного просторового зонування до комплексного партисипативного планування на засадах Нової Лейпцизької хартії та Нового Європейського Баугаузу. Необхідно розробити законодавство про сталу міську мобільність та інтегрувати кліматичні цілі у генеральні плани міст;

– у будівельному секторі: імплементувати вимоги європейських регламентів (зокрема ESPR) у національні державні будівельні норми. Відбудова має здійснюватися з орієнтацією на життєвий цикл споруд, використання вторинної сировини з відходів руйнувань та досягнення європейських стандартів будівель із нульовим рівнем викидів;

– у сфері управління «гарячими точками» забруднення: забезпечити ефективну практичну реалізацію системи інтегрованих екологічних дозволів, що зобов'язує підприємства впроваджувати найкращі доступні технології та методи управління. Критично важливим є розширення державної системи моніторингу якості повітря до рівня європейських стандартів.

В контексті дії СВАМ, зелені технології під час відбудови інфраструктури – це не екологічна забаганка, а питання виживання базових галузей економіки. Відбудова металургії має проектуватися з орієнтацією на «зелену сталь» (використання водню та електродугових печей), енергетики, водопостачання – на відновлювані джерела, використання альтернативних видів палива (в тому числі з перероблених відходів). Тільки так Україна зможе зберегти та розширити свої експортні позиції на європейському ринку.

Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на розробку дієвих фінансово-економічних стимулів для залучення міжнародних «зелених» інвестицій у всі шість критичних секторів української економіки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бринзанська О. В. Охорона навколишнього середовища засобами кримінального права в актах м'якого права Ради Європи. *Екологічне право*. 2025. № 1. С. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2025.1.2>.
2. Данилюк Л. Р. Проблемні аспекти поводження з побутовими відходами в Україні у контексті євроінтеграції. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 17–22. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-17>.
3. Директива (ЄС) 2020/2184 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2020 року про якість води, призначеної для споживання людиною (нова редакція). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020L2184>
4. Директива (ЄС) 2023/1791 Європейського Парламенту та Ради від 13 вересня 2023 року про енергоефективність (нова редакція). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023L1791>
5. Директива (ЄС) 2024/1275 Європейського Парламенту та Ради від 24 квітня 2024 року про енергоефективність будівель (нова редакція). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L1275>

6. Директива (ЄС) 2024/3019 Європейського Парламенту та Ради від 27 листопада 2024 року про очищення міських стічних вод (нова редакція). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L3019>
7. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0060>
8. Директива 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких директив. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02008L0098-20180705>
9. Директива Європейського Парламенту та Ради від 5 червня 2019 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про внесення змін до Директиви 2012/27/ЄС. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/eng>
10. Європейська стратегія водостійкості (European Water Resilience Strategy). URL: https://commission.europa.eu/topics/environment/water-resilience-strategy_en
11. Мельник О. Г. Ефективне управління побутовими відходами в контексті впровадження циркулярної економіки в Україні з урахуванням досвіду Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 40–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/40>.
12. Національний план управління відходами до 2033 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2024-%D1%80#Text>
13. Про загальнодержавну цільову соціальну програму «Питна вода України» на 210022 -2026 роки. Проект закону України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-zahalnoderzavnu-tsilyovu-sotsialnu-prohramu-pytna-voda-ukrayiny-na-2022-2026-roky>
14. Про затвердження Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1133-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2024-%D1%80#Text>
15. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України від 16.07.2024 № 3855-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
16. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 27.09.2025).
17. Самойлов О. О. Сутність та принципи управління твердими побутовими відходами в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 121–124. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.12.121.
18. Kingston S. The Polluter Pays Principle in EU Climate Law: An Effective Tool Before the Courts? *Climate Law*. 2020. Vol. 10, № 1. P. 1–27. DOI: <https://doi.org/10.1163/18786561-01001001>.
19. Krämer L. Environmental Justice and European Union Law. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*. 2020. Vol. 16. P. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.3935/cyelp.16.2020.369>.

20. Lee M., Abbot C., Ellis G. Public Participation and Climate Change Infrastructure. *Journal of Environmental Law*. 2013. Vol. 25, № 1. P. 33–72. DOI: <https://doi.org/10.1093/jel/eqs027>.
21. Sadeleer N. de. The Precautionary Principle in EC Health and Environmental Law. *European Law Journal*. 2006. Vol. 12, № 2. P. 139–172. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2006.00313.x>.

REFERENCES

1. Brynzans'ka O. V. Okhorona navkolyshn'oho seredovyshcha zasobamy kryminal'noho prava v aktakh m'yakoho prava Rady Yevropy. *Ekolohichne pravo*. 2025. № 1. S. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2025.1.2>.
2. Danylyuk L. R. Problemni aspekty povodzhennya z pobutovymy vidkhodamy v Ukraini u konteksti yevrointehratsiyi. *Pravo i suspil'stvo*. 2019. № 4. S. 17–22. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-17>.
3. Dyrektyva (EU) 2020/2184 Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 16 hrudnya 2020 roku pro yakist' vody, pryznachenoyi dlya spozhyvannya lyudynoyu (nova redaktsiya). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020L2184>
4. Dyrektyva (EU) 2023/1791 Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 13 veresnya 2023 roku pro enerhoefektyvnist' (nova redaktsiya). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023L1791>
5. Dyrektyva (EU) 2024/1275 Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 24 kvitnya 2024 roku pro enerhoefektyvnist' budivel' (nova redaktsiya). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L1275>
6. Dyrektyva (EU) 2024/3019 Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 27 lystopada 2024 roku pro ochyshchennya mis'kykh stichnykh vod (nova redaktsiya). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L3019>
7. Dyrektyva 2000/60/EU Yevropeys'koho Parlamentu i Rady vid 23 zhovtnya 2000 roku pro vstanovlennya ramok diyal'nosti Spivtovarystva v haluzi vodnoyi polityky). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0060>
8. Dyrektyva 2008/98/EU Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 19 lystopada 2008 roku pro vidkhody ta skasuvannya deyakyykh dyrektyv. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02008L0098-20180705>
9. Dyrektyva Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 5 chervnya 2019 roku pro spil'ni pravyla vnutrishn'oho rynku elektroenerhiyi ta pro vnesennya zmin do Dyrektyvy 2012/27/EU. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/eng>
10. Yevropeys'ka stratehiya vodostiykosti (European Water Resilience Strategy). URL: https://commission.europa.eu/topics/environment/water-resilience-strategy_en
11. Mel'nyk O. H. Efektyvne upravlinnya pobutovymy vidkhodamy v konteksti vprovadzhennya tsyrkulyarnoyi ekonomiky v Ukraini z urakhuvanniam dosvidu Yevropeys'koho Soyuzu. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. 2021. № 8. S. 40–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/40>.
12. Natsional'nyy plan upravlinnya vidkhodamy do 2033 roku. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 hrudnya 2024 r. № 1353-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2024-%D1%80#Text>

13. Pro zahal'noderzhavnu tsil'ovu sotsial'nu prohramu «Pytna voda Ukrainy» na 210022 -2026 roky. Proekt zakonu Ukrainy. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-zahalnoderzhavnu-tsilyovu-sotsialnu-prohramu-pytna-voda-ukrainy-na-2022-2026-roky>
14. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi ekonomichnoyi prohramy enerhetychnoyi modernizatsiyi pidpnyemstv vodopostachannya ta vodovidvedennya, shcho perebuyayut' u derzhavniy abo komunal'niy vlasnosti, na period do 2030 roku. Rozporyadzhennya Kabinetu ministriv Ukrainy vid 15 lystopada 2024 r. № 1133-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2024-%D1%80#Text>
15. Pro intehrovane zapobihannya ta kontrol' promyslovoho zabrudnennya: Zakon Ukrainy vid 16.07.2024 № 3855-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
16. Pro upravlinnya vidkhodamy: Zakon Ukrainy vid 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (data zvernennya: 27.09.2025).
17. Samoylov O. O. Sutnist' ta pryntsypy upravlinnya tverdymy pobutovymy vidkhodamy v Ukraini. Ekonomika ta derzhava. 2020. № 12. S. 121–124. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.12.121.
18. Kingston S. The Polluter Pays Principle in EU Climate Law: An Effective Tool Before the Courts? Climate Law. 2020. Vol. 10, № 1. P. 1–27. DOI: <https://doi.org/10.1163/18786561-01001001>.
19. Krämer L. Environmental Justice and European Union Law. Croatian Yearbook of European Law and Policy. 2020. Vol. 16. P. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.3935/cyelp.16.2020.369>.
20. Lee M., Abbot C., Ellis G. Public Participation and Climate Change Infrastructure. Journal of Environmental Law. 2013. Vol. 25, № 1. P. 33–72. DOI: <https://doi.org/10.1093/jel/eqs027>.
21. Sadeleer N. de. The Precautionary Principle in EC Health and Environmental Law. European Law Journal. 2006. Vol. 12, № 2. P. 139–172. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2006.00313.x>.

Received (надійшла до редакції): 02.03.2026

Accepted (прийнята до друку): 17.03.2026

Published (опублікована): 25.03.2026